

ivanka reberski tonka petrić

Tonka Petrić kao da se odavna zaklonila u svoj izdvojeni svijet umjetnosti i u njemu uspostavila posebne parametre kako bi spasila posljednje utočište svoje čiste svijesti. U svijetu stresova i zebnji što na svakom koraku narušavaju mir, razaraju mitove i rastuću čovjekovu ličnost, svakom je od nas potrebna jedna druga »obala« s koje se može slobodno kriknuti, na čijem se žalu mogu »graditi kule«, izmišljati i doživljavati ljepši svijetovi. Tonka Petrić prihvatila je izazov što joj ga je nametnula vlastita priroda i sudbina umjetnika te dosegla — svoju obalu. S njezina ruba misli slobodno kruže, oči žedno upijaju da bi unutar nje oko transponiralo, a ruka potom spontano odslikavala znamenja nataloženih sjećanja. Takva uporna introspektivna zaokupljenost morala je djelovati na preoblikovanje ideje i odlučno označiti umjetničku viziju i osobni rukopis ove slikarice.

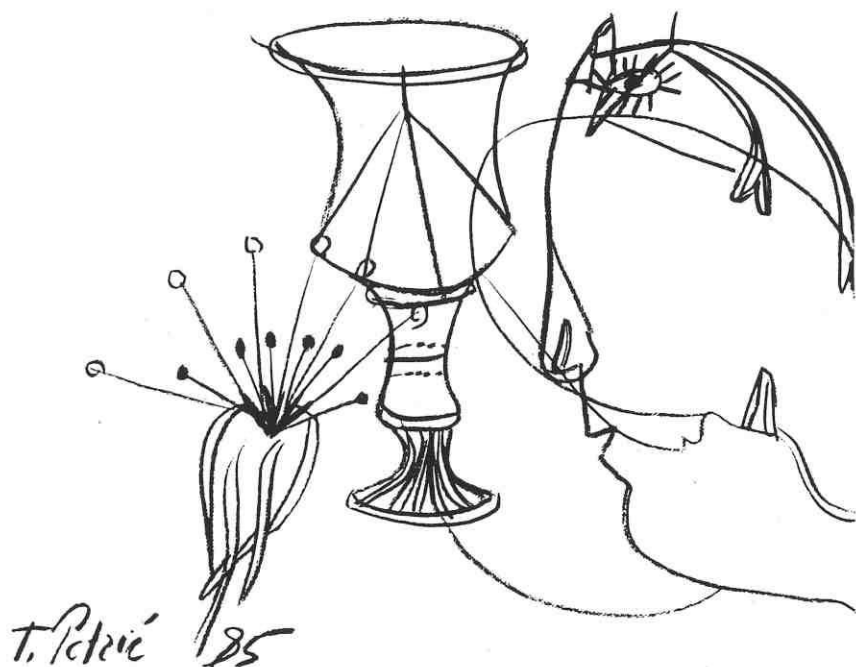
Na putu do pregnantne vizije, do »svoje« verzije i prikladnog izraza, od prvih radova kojima se javno predstavila uspjela je ostvariti autohton, koherentan i jasno dorečen likovni opus, koji na žalost još do danas nije doživio onu kritičku ovjeru koju nesumnjivo zavređuje.¹ I to ne samo po vlastitim stilskim kvalifikativima i dosezima, jer su oni već uglavnom utvrđeni,² nego prije svega po mjestu koje joj pripada u kontek-

1

Već na prvoj samostalnoj izložbi, održanoj u Domu kulture u Splitu, neposredno poslije završenih studija na Akademiji likovnih umjetnosti u Beogradu, kritika je uočila posebnosti njezina slikarskog temperamenta i neovisnost o direktnim utjecajima. U povodu druge samostalne izložbe u Salonu Galić u Splitu kritičar »Slobodne Dalmacije« F. Lentić zaključio je: »Na prvoj izložbi odmah je bila uočena njena koloristička obdarenost, izvanredni dar za tonalitet i suzdržane harmonije. Dok se na prvoj izložbi osjećala u slikaričinoj viziji poneka komponenta akademijskih utjecaja, drugom izložbom ona je pokazala mnogo samostalno izražene sigurnosti u pogledu ukusa i formiranja ličnog slikarskog izraza. Boja, ranije prigušena, tonski upotrebljavana, sada je poprimila čišće prizvuke označene kolorističkim odnosima i kontrastima. ... ovih nekoliko novijih radova Petrićeve nose sve odlike zrelih i značajnih slikarskih ostvarenja.«

2

Iako se o Tonki Petrić nije mnogo pisalo, moramo konstatirati da nisu izostale reakcije kritike, koja je osvrtima na njezine izložbe sukcesivno pratila njezin postupni razvoj. Novinske kritike o njoj pisali su: F. Lentić, Vladimir Maleković, Elena Cvetkova, Josip Škunca, Ida Biard, A. Filipović, B. Đunov, P. Vasić, Josip Depolo, Josip Belamarić, Damir Grubić, Ljiljana Domić i Branka Hlevnjak. Uz to je nekolicina istaknutih pera suvremene naše likovne kritike izrekla mjerodavne sudove i značajki dešifrirala svojstvenu poetiku njezina likovnog izraza. Pretežno su to predgovori kataloga njezinih samostalnih izložbi između kojih izdvajamo: — Mladenka Šolman, Tonka Petrić. »Život umjetnosti«, 17, 1972, str. 132; — Željko Sabol, Tonka Petrić, Salon U, Zagreb 1976; — Gvido Quien, Tonka Petrić, Galerija »Vladimir Nazor«, Zagreb 1978; — Josip Depolo, Tonka Petrić, Galerija »Zagreb«, Zagreb 1980; — Josip Belamarić, Leksikon privatne mitologije. »Slobodna Dalmacija«, Split, X/1983; — Ive Šimat Banov, Tonka Petrić, Galerija »Alfa«, Split 1983; — Tonko Maroević, Tonka Petrić, Salon galerije »Karas«, Zagreb 1984; — Franjo Mrzljak, Galerija Društvenog doma Trešnjevka, Zagreb 1985; Ive Šimat Banov, Likovna galerija Kulturnog centra Beograda, Beograd 1986.

stu likovnih pojava u tijeku posljednjih dvaju decenija. Već najsumarnije sagledavanje njezina stvaralaštva upozorava da je riječ o svojevrsnom likovnom fenomenu koji nije bio sasvim osamljen, već je, štoviše, rječito korespondirao s istodobnim srodnim nastojanjima i sudjelovao, makar i samo svojim postojanjem, u najnovijoj reafirmaciji i povratku »slici«, ostajući tako i bez posebne naknade unutar suvremenosti.

Fenomenom bi se mogla nazvati, već i prije uočena, »izolacija« te slikarice,³ koja je dakako samo relativna, ali je zato indikativna, i za Tonku Petrić i za generacije umjetnika našeg doba, praznog i krajnje neizvjesnog, s kojim se teško mirimo. U takvoj današnjoj umjetnik postaje usamljenik i »više nije u frontalnom neposrednom dodiru sa svijetom. Zato se bori na nivou forme ... s njezinom transformacijom i sa 'sjećanjem' na prošlost.«⁴ Nemirenje s urbanim kanonima življenja djelovalo je na svjesno povlačenje Tonke Petrić u intimne prostore vlastite egzistencije unu-

3

Na taj njezin fenomen »izolacije« upozorio je već i Tonko Maroević napisavši: »Riječ je, evidentno, o individualno zatvorenom, introvertiranom i nedovoljno komunikativnom svijetu, u koji se teško proniče i prodire, pa nam je dužnost ispitati barem neka njegova svojstva i sastojke kako bismo shvatili razloge relativne izolacije.« Vidi n. dj.

4

Andrej Medved, Nove slike slovenskog slikarstva. »Život umjetnosti«, 33/34, 1982, str. 39.

tar kojih je postupno razrješavala svoje osobne dileme na razini umjetničke forme.

Riječ je o svestranoj umjetničkoj ličnosti kojoj je slikarstvo glavni medij kreativnog izražavanja, ali nije i jedini.⁵ Prije no što je uopće i počela slikati Tonka Petrić bavila se profesionalno baletom, a usporedo sa slikarstvom godinama piše i objavljuje pjesme. Stoga

5

Tonka Petrić započela je svoju umjetničku karijeru kao balerina. Pet godina bila je stalni član baleta Splitskog narodnog kazališta, a zatim je bila angažirana u Beogradskom pozorištu sve dok nije na savjet liječnika, iz zdravstvenih razloga, morala napustiti balet. Studij likovnih umjetnosti ta je rođena Splićanka započela na beogradskoj Višoj pedagoškoj školi, a nastavila na Akademiji likovnih umjetnosti u Beogradu, diplomiravši u klasi Ljubice Sokić. Postdiplomski studij slikarstva provela je kao odabrani student u specijalki slikara Nedjeljka Gvozdanovića. Odmah nakon završetka akademije izlaže prvi put, a nakon specijalke drugi put samostalno u svom rodnom gradu Splitu. Kako su njezini studentski radovi bili posebno zapaženi, dobiva na Akademiji nagradno putovanje u Pariz. Njezina vezanost uz Pariz bila je i kasnije vrlo jaka, pa tako u nekoliko navrata dulje ili kraće vrijeme živi i slika u Parizu. Proputovala je gotovo svim evropskim zemljama, posjetila je Bliski istok i Rusiju, a osim u Parizu dulje je vrijeme boravila u Zapadnoj Njemačkoj. Uz slikanje piše i pjesme koje posljednjih godina i objavljuje. Samostalno je izlagala u Splitu, Zagrebu, Wupertalu, Remscheidu, Düsseldorfu, Parizu i Beogradu, a sudjelovala je gotovo na svim značajnijim strukovnim skupnim izložbama. Primila je nagradu časopisa »Radost« za stvaralaštvo za djecu 1974. Na izložbama: LIKANALE, 30 godina HDLU-a i X zagrebačkog salona 1975, te na XII ličkom analu 1977, primila je nagrade i priznanja.

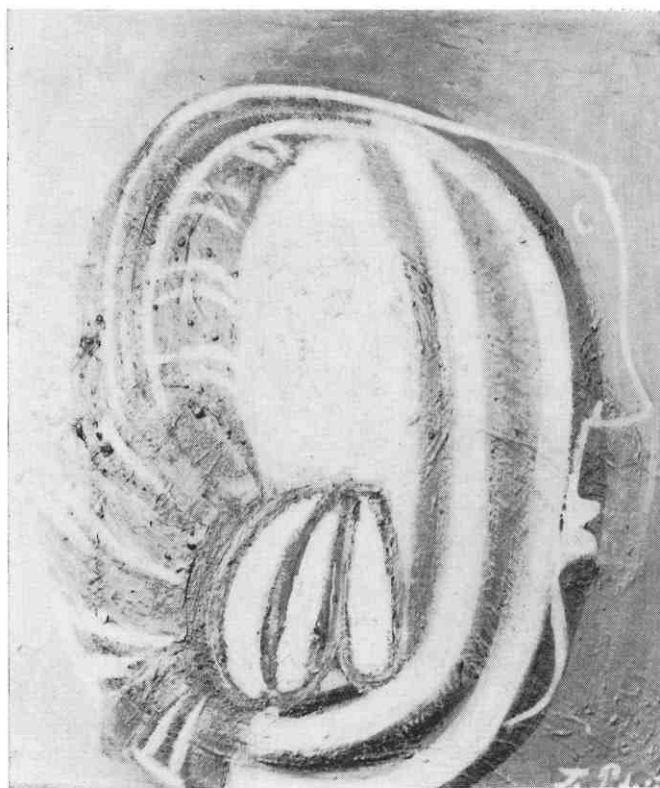

nije slučajno što se u njezinoj eksplikaciji slika, riječ i pokret međusobno prožimaju. Utemeljenost njezine likovne semantike evidentno je vezana i uz poetski izraz i uz izuzetnu osjetljivost za suptilni govor plesne gestualnosti. »Balet je moja religija pokreta. Pokret je izraz jednog stanja«, objasnila je umjetnica u jednom intervjuu, a mi bismo mogli nadovezati da su i sve njezine slike izraz određenih stanja što ih tumači i sugerira — pokrenutost linije i unutarnja napetost oblika. Razmišljajući pak o stihovima rekla je: »Moji su stihovi nekakve poetizacije realnoga. ... A slike? — Obratno. Realizacija poetskoga.«⁶ Znači li to da je isходиšte i jedne i druge umjetničke forme ukorijenjeno u istom osjetilnom nervu umjetnice? Da, isti je to zatvoreni svijet pun znakovitosti, upitanosti i čuđenja, fantastičnih priviđenja, ali i duboke osjećajnosti, bujnosti i raskoši mašte.

6 Josip Škunca, Iz Ateljea. Nisam pomodna hotimično. »Vjesnik«, 11. 5. 1971.

Slika Tonke Petrić stoga nije lako štivo unatoč njezinoj izvanjskoj i samo prividnoj »naivnosti«, koja je uvjetovana formom, odnosno sažimanjem na bitno, i ni u kom slučaju ne bi se smjela dovesti u vezu s infantilnom bezazlenošću.⁷ Intimističkom svijetu njezine imaginacije kao da ponajbolje pristaje isto takva imaginativna aluzija na granici realnog i nadrealnog, sna i jave. Kao u izlomljenom ogledalu slika Tonke Petrić odražava prizore, bliska bića, i predmete sva-

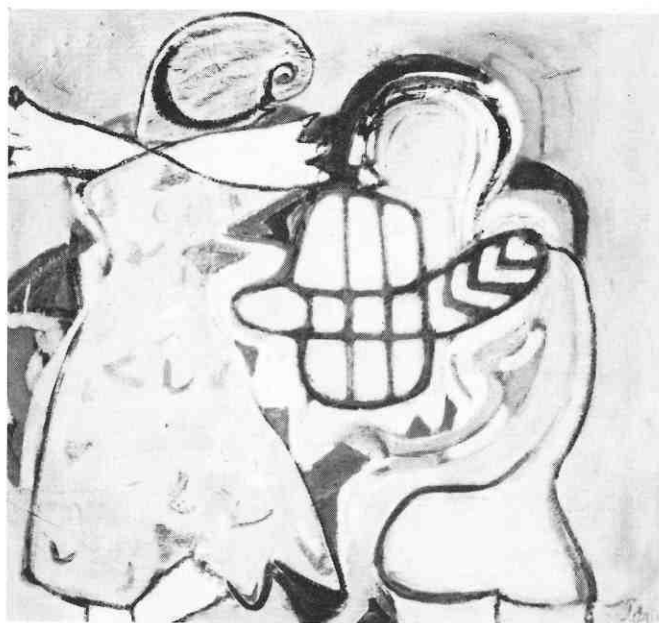
7 Šimat Banov ovako je protumačio tu njezinu tobožnju infantilnost i naivnost forme: »Već smo (te brojni drugi pisci) uz djelo Tonke Petrić vezivali pridjeve i attribute 'djetinjastog', 'infantilnog' i sl. Premda s pravom, nema sumnje da je potrebna lijepe dioptrija i prilično sljepilo da bi se ovo djelo olako pripisalo nekoj djetinjastoj naivnosti i bezazlenosti, jer su njegovi psihološki (jasno i likovni) modaliteti civilizacijski — jer je prividna nespretnost, burlesknost i grotesknost forme sinonim više za svijest nego za neki neobavezni spontani naivitet, premda se jasno ta poetika može povezati uz čovjeka koji je od djetinjstva zadržao upite ali se ne zadovoljava i ne služi opitima.« I. Šimat Banov, predgovor kataloga izložbe Kulturni centar Beograda, Beograd 1986.

kodnevnog okružja, ne onako kako ih vidi nego onako kako se oni utiskuju i talože u njezinu uobrazilju. I ako je istina da je umjetnik stvaralački slobodan kad se izražava onako kako se mora izražavati slijedeći svoj unutarnji nagon — onda slikarstvo Tonke Petrić očituje punu slobodu stvaralačkog čina.

Na podlozi istinskog doživljaja, bogate erudicije i spontane geste izgradila je svojstvenu poetiku »slike« i autentičnu figuraliku. Obličja figura, kojima ispunjava plohu, formira i deformira, zbija u prostor, svija ili izdužuje i čvrsto orubljuje istaknutom linijom. Zatvorena, isprekidana ili do ranjivosti lomna linija stvara unutarnje napetosti i kao ton u glazbi ozvučuje motive, dok je boja druga, koloristička kulisa, koja akcentira složene gradacije od trpke ironije do blagosti i opuštanja. Izvorna ikonika arhetipskih likova, prisutnost fantastičnog bestijarija, automatizam i nesmisao poretka stvari, i samo prividna nespretnost forme, sve nas se to, doduše, doima već na prvi pogled, ali se prava značenja takvog amblematičkog govora mogu spoznati tek dubljim pronicanjem.

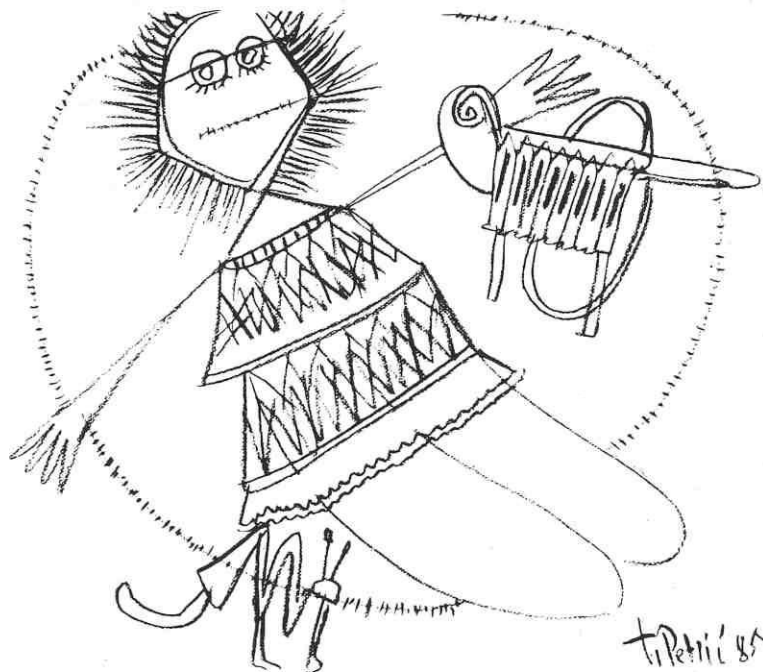
Najnovija njezina ostvarenja još nas više učvršćuju u toj spoznaji. U relativno kratkom razdoblju nastala su dva cjelovita ciklusa, različita po tehnici i oprečna po intenzitetu, ali i po dosegnutoj razini. Riječ je o

crtežima koji tvore vrlo koherentnu cjelinu, te o radovima u tehnici tempere i acrylika koji još nisu potpuno zaokruženi ali su zato stilski jasno definirani.⁸ Sudeći po izuzetnoj pregnantnosti forme ciklus crteža, što ga je nedavno samostalno izložila, u čitavom je njezinu opusu jedinstvena cjelina. Čini nam se da su ti crteži morali nastati kao najiskrenija očitovanja dubokih životnih spoznaja. »Kontemplacija«, »Iznenađenje«, »Prpošnost«, »Poljubac«, »Zagrljaj«, »Spajanje«, »Promatranje«, »Raskošnost«, »Radost« ili »Polet« uz »Dvoglavu pticu« i »Pticu plazilicu«, »Gizelu«, »Marizu«, »Žreca« i »Mater Dolorosu«, naslovi su prikaza koji kruže pred našim očima kao opredmećenje izuzetne senzibilnosti. Kao da je u jednom odsudnom trenutku svoju ranjivu osjećajnost slikarica mogla preobraziti u artefakte samo onim najsuptilnijim tonovima što ih goli potezi crte ostavljaju na čistoj bjelini plohe. A s nekoliko je »ilustracija za pjesmu« u harmoničnom suglasju sjedinila oba svoja izričaja — pjesnički i likovni. Pjesma se pretočila u crtež, a crtež je odslikao poetsku frazu. Željela je, naime, i vizuelno izraziti spoznaje koje glase: »Lagano iz ovog udesa — krugovima misli nismo sami...«, ili »Ne mogu prije — prijeko se ne pobjeđuje ni zaboravom...«, i »Menažerija stvari«. Samo iznimnom zrelošću i jasnoćom iskaza mogla je ostvariti vizije takvih asocijativnih slojevitosti, ali i ljepotu pred kojom nam valja

8

Ciklus crteža nastao je kao u jednom dahu u kratkom razdoblju 1985. godine, i samostalno ga je izložila u Galeriji Kulturnog doma Trešnjevka potkraj 1985. godine. Najnovija slikarska ostvarenja izložila je u Beogradu (Kulturni centar Beograd) u ožujku 1986.

zastatj kako je ne bismo poremetili. Možda će netko u tim crtežima otkriti i neka druga značenja, bliža kaligrafskim zapisima, viđenjima u prolazu, no, kao što je dobro uočila Ljiljana Domić, taj »crtež neočekivano otkriva slikara . . . odaje ga, govori o tome koliko idu zajedno misao i ruka«. ⁹ Njezina se misao pretočila u poetiku crteža kao ispovijest usamljenika.

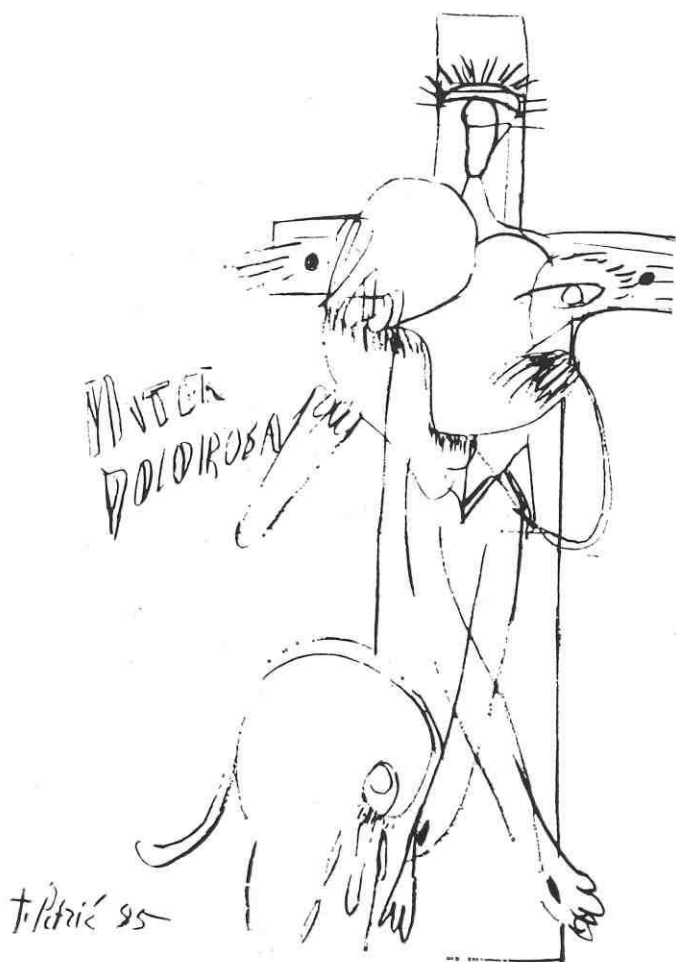
A nakon razdoblja takvih zgusnutih emocija i gotovo totalne kolorističke apstinencije neočekivano je nagrnula erupcija dosad neostvarene ekspresivnosti. Snažna izražajnost tempera i acrylik boja na platnu i na papiru očituje se u provali oslobođene geste koja jakim i prštavim sudarima boja, neposredno i naoko nekontrolirano, simbolički i maštovito odslikava neka svoja nutarnja viđenja i doživljaje, od »Razbibrige« i »Nećkanja«, »Amora« i »Miline« do »Zmajolike ptice« i niza drugih simpatičnih čudovišta. Iz neobuzdanog zamaha fantastike spontano se pomalja animalni svijet još čudesniji od onoga što ga je ranije slikala kao istinsko rasterećenje jedne bremenite svijesti. Neosporo, takva koloristička »agresivnost« kakvu je ostvarila u tim najnovijim radovima potpuno je nova kvaliteta koja dosad nije bila posebno svojstvena njezinoj suzdržljivoj izražajnosti.

Likovna naracija Tonke Petrić s vremenom se pročistila do jezgrovite poruke i amblema i sama se postupno iznutra nametnula mimo svih trenutnih stilskih »pomodnosti«. ¹⁰

Krenula je u tragu zatečenih tradicija ostajući samo kratko vrijeme vjerna objektivnom svijetu realija unutar kojega je otpočetak težila intimnom produblivanju izraza i krajnjoj disciplini sredstava. Na početku šezdesetih godina, za boravka u Parizu, prošla je kroz kratkotrajna okušavanja kojima je dotakla granice apstraktnog slikarstva, svojevrsne hartungovske apstraktne ekspresije. Koliko je taj izlet u astralna područja nefiguracije imao marginalno značenje za njezin cjelokupni razvoj, svjedoči činjenica da je ta kratka epizoda ostala dosad nezabilježena i potpuno nepoznata. No nije sasvim isključeno da joj je upravo takav prekid s realnošću omogućio vraćanje figuraciji na sasvim nov način. Zahvaljujući širokoj informiranosti i erudiciji koju je tada već posjedovala, uspjela je iz širokog registra raznorodnih stilova i pravaca odabrati najprimjereniji. Osluškujući nutarnje pobude slijedila je tako jednu, donekle sporednu ali konstantnu liniju. Na tragu nadrealizma i dalekih odvjete-

9 Ljiljana Domić, Poput grafita. Uz izložbu Tonke Petrić u Zagrebu. »Vjesnik«, XI 1985.

10 U intervjuu Josipa Škunce objavljenom u »Vjesniku« 1971. godine T. Petrić rekla je o tome: »Sredina me nije razmazila a da bih stvarala uniformne slike . . . Sve mi se čini da sam autsajder, da sam malko po strani. Nisam pomodna. Ako je tako onda sam hotimično autsajder.«

taka primitivnih naracija ostvarila je svojstvenu komponentu s istodobnim elementima »fantastičnog« i »egzistencijalističkog« slikarstva. U tim je rasponima izgradila vrlo autentičan i prepoznatljiv likovni svijet. Ona i njoj srodni slikarski poetici, kojih je uvijek bilo u našem slikarstvu, uspjeli su očuvati figuraciju u živom optičaju u eri prevladavajućih konceptualističkih strujanja. Ostajući vjerni slici stvarali su »novu sliku« prije nego što ju je otkrila, ili prihvatila, najmlađa slikarska generacija.¹¹ Pa je tako njihovo i njezino kretanje po margini, u »autsajdu«, zapravo cijelo vrijeme bilo otvorena komunikacija sa suvremenosti.

U ovom kratkom osvrtu željeli smo još jednom upozoriti na neke kauzalitete koji su introvertiranom slikarstvu Tonke Petrić određivali pravac kretanja i izvor forme i koji su uvjetovali njegovu istinsku uvjerljivost i »egzistencijalističku dimenziju«,¹² potvrđujući istodobno njezino ravnopravno i angažirano sudjelovanje u vremenu.

11

O problemu svojevrsnog povratka slici raspravlja Zvonko Maković u napisu: Nova slika, hrvatsko slikarstvo osamdesetih godina, »Život umjetnosti«, 33/34, 1982, str. 7—30.

12

Tu je dimenziju uočio i Šimat Banov: »Nema sumnje, slikarstvo Tonke Petrić nosi egzistencijalističku dimenziju, uvjerljivost koja se samo blaži i spokoji snom djetinjstva (Predgovor kataloga izložbe, Kulturni centar Beograd, 1986).